

Att överleva på samhällets botten

Recenserad bok: Att överleva på samhällets botten. Historiska berättelser från London, Paris och Stockholm.

Författare: Jan Halldin, tidigare socialläkare och överläkare i psykiatri och socialmedicin.

Förlag: Carlsson bokförlag, 2026, Stockholm.

Jan Halldin har vikt sitt arbetsliv åt och har som psykiater och socialläkare ett stort engagemang för personer i utsatta situationer med svårigheter av både social och medicinsk art. Boken grundas på böcker och skrifter om fattigdom och hemlöshet i London, Paris och Stockholm vid tiden runt sekelskiftet 1900. Den innehåller sex kapitel och en avslutande sammanfattning.

Det mesta av boken fokuseras på situationen för människor i Londons East End, speglad av författare som Jack London (Avgrundens folk) och George Orwell (Nere för räkning i Paris och London) samt Ivar Lo-Johansson (Nederstigen i dödsriket). Hög arbetslöshet, bostadsbrist och stor misär rådde, med undernäring, hög barnadödlighet och hög sjuklighet särskilt bland kvinnor. Härbärgen och fattighus var undermåliga, alkoholmissbruket utbredd och samhällets insatser i stort sett obefintliga. Jack London och George Orwell delade människornas villkor under kortare perioder och skrev om sina erfarenheter i böckerna.

Frälsningsarmén bildades i London under 1860-1880-talet för att genom "Soup, Soap and Salvation" hjälpa de fattiga och utsatta. Dess grundare William Booth skrev en bok (I mörkaste England och vägen ut) med knivskarp analys av vilka de utsatta grupperna var, kritiserade bristen på samhällsinsatser och föreslog åtgärder för att förbättra situationen.

Ett kapitel beskriver en grupp samhällsmedborgare (1912 års män), bland andra läkaren Andrew Alfvén, som upprördes över den misär som rådde på härbärgen och ungarshotell i Stockholm vid 1900-talets början, och som genom "delta-gående observation" undersökte och dokumenterade förhållandena i en rapport. Rapporten resulterade i bildandet av den ideella föreningen Söderhem som med stadens stöd rustade upp och byggde härbärgen och ungarshotell (bland annat hotellen Vale och Pelikan) med god hygienisk standard. Föreningen tillhandahöll också medicinsk vård vid härbärgen. Verksamheten kommunaliserades 1985.

Jan Halldin skriver i sina sammanfattande kommentarer i boken att åtgärder behövs för att förbättra situationen för utsatta grupper i Sverige idag, bland annat socialmedicinska team länkade till kommunens socialtjänst i utsatta områden och samverkan med frivilligorganisationer. Forskning om utsatta grupper bör inkludera läkarundersökningar och kliniska studier. Vissa moment i undervisning inom läkarprogrammet, tandläkarprogrammet och socionomutbildningen skulle kunna samordnas och förenas med studiebesök till vårdmottagningar och

frivilligorganisationer som möter utsatta människor. Forskare inom området bör också möta de personer de beforskar, för bättre förståelse av deras verklighet.

Boken är välskriven och intressant och redovisar många detaljerade människoöden, vilket ökar förståelsen för hur och varför man kan hamna i utsatta situationer. Boken påminner om betydelsen av sociala bestämningsfaktorer för människors hälsa. Den visar också på vikten av empatiskt bemötande av människor i svårigheter och ger tankeställare om hur vi idag ser på och bemöter individer i dessa grupper. Boken har omfattande referenser till annan relevant litteratur och rekommenderas till alla med intresse för människor och i synnerhet för de som i sin verksamhet träffar på eller arbetar med utsatta personer.

*Bo Burström
Senior professor i socialmedicin,
institutionen för global folkhälsa,
Karolinska Institutet*

DOI: <https://doi.org/10.62607/smt.v103i3.66611>